דרשוני כרך ב — 'זוכר חסדי אבות'; החסד שבזיכרון

'זוכר חסדי אבות'; החסד שבזיכרוןרחל טרואן ותמר ביאלה

ברוך אתה ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו,אלוהי אברהם, אלוהי יצחק ואלוהי יעקב,האל הגדול הגיבור והנורא אל עליון,גומל חסדים טובים וקונה הכולוזוכר חסדי אבותומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה.מלך עוזר ומושיע ומגןברוך אתה ה', מגן אברהם (ברכת אבות, תפילת העמידה)

גומל חסדים טובים

לא נאמר 'גומל חסדים' אלא 'גומל חסדים טובים' – מאי 'חסדים טובים'?

אמרו – חסדים טובים זהו חסד של אמת, שנאמר 'אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי ושבתי בבית ה' לארך ימים' (תהלים כג, ו). ואיזהו חסד של אמת? חדא אמרה: זוהי קבורה. שמצינו ביעקב שבשעה שקרבו ימיו למות ביקש מבנו יוסף 'ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים' (בראשית מז, כט) ואם בבנו החייב בקבורתו קרא הכתוב חסד, בקבורתו של כל אדם על אחת כמה וכמה. ומאי ''אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים'? שנאמר 'וימת שם משה ... ויקבר אתו בגי' (דברים לד, ה–ו).

וחדא אמרה: זיווג הוא חסד של אמת, כמו שמצינו בעבד אברהם שביקש לקחת לבן אדוניו את רבקה, שאמר 'ועתה אם ישכם עשים חסד ואמת את אדני הגידו לי וגו'' (בראשית כד, מט).

נמנו וגמרו: קבורה וזיווג הם חסדים טובים הקושרים בין הדורות, שהקבורה קושרת לאחור, בין הבנים לאבותיהם ואמותיהם, והזיווג קושר לפנים, בין האיש לאשה, שעתיד לבוא מהם דור חדש. ויש אומרים, אף הקבורה קושרת לפנים.

הקשו להן: ולמה נאמר 'חסדי אבות'? וכי קבורה חסדי אבות היא? ודאי חסד של בנים היא, כמו שמצינו ביצחק ובישמעאל שביקשו לגמול לאביהם, שנאמר, 'ויגוע וימת אברהם... ויקברו אתו יצחק וישמעאל' (בראשית כה, ח–ט).

אלא ש'חסדי אבות' חסדים טובים הם, חסד של אמת שעשו עמנו אבותינו ואימותינו ואנו לא גמלנו עמהם – חסד העיבור וההולדה, חסד ההנקה והגידול, שאינספור חסדים של אמת תלויים בו.

ומאי ''אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים'? שאף הקדוש ברוך הוא עושה עמנו יום יום חסדים כאלו, 'זן את העולם כולו בחן בחסד וברחמים' והעולם מתקיים. וכך גם אנו מושכים חוט של חסד בעולם, כמו שלימדונו רבותינו 'על שלושה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים' והעולם מתקיים.

וזוכר חסדי אבות

נשאלה להם: 'וזוכר חסדי אבות', הכיצד? 'אבל אנחנו ואבותינו חטאנו'?

אלא שרואה הקדוש ברוך הוא כל מעשיהם של ישראל, רעים וטובים, ובשעת תפילה כאשר מבקשים להתקרב עד אליו, באים לפניו אותם החסדים שעשו בכל הדורות והוא זוכרם, שנאמר, 'כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעוריך' (ירמיה ב, ב) עד שהוא מרחמם, שנאמר, 'הבן יקיר לי ... זכר אזכרנו ... רחם ארחמנו' (שם, לא, יט).

ומביא גואל לבני בניהם

נשאלה להם: וכיצד נזכור ונזכיר חסדי אבות, שהרי ישראל חשודים בשכחה, שאמר להם משה וחזר ושנה רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים' (דברים ד, ט), 'השמרו לכם פן תשכחו' (שם, ד, כג), 'השמר לך פן תשכח' (שם, ו, יב) והקדוש ברוך הוא הוא אשר זוכר את האבות, כמו שנאמר, 'כי אל רחום ה' אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבתיך אשר נשבע להם' (שם, ד, לא).

והשיבו להם שחייבים ישראל לזכור, שזיכרון אבות סוד גאולת הבנים הוא, כמו שמצינו 'וזוכר חסדי אבות' ומיד – 'ומביא גואל לבני בניהם': עד שזוכר הקדוש ברוך הוא חסדי אבות, מביא גאולה לבנים. וכן בנו הדבר – עד שאנו זוכרים חסדי אבותינו ואמותינו, אנו מביאים גאולה לעצמנו ולבנינו. שמי שאינו זוכר חסדי אבותיו ואמותיו אלא רק חטאיהם, ומי שאינו זוכרם כלל אלא חס ושלום ניתק מהם, מנתק עצמו מאותה שרשרת של חסד, שלעתים נגלית ולעתים נסתרת, ומתגלה רק לעתיד לבוא, כמו שמצינו בתמר ויהודה וברות ובועז, שחסד שעשו הביא גאולה לדורות אחריהם.

ועוד אמרו: ומי שזוכר חסדי אבותיו ואמותיו, ומלמד ילדיו לעשות כן, משימלאו ימיו יזכרו גם הם חסדים שלו ולא רק חטאיו.

דבר אחר:

הקשו להם: יש וחטאי אבות גדולים הם, ולא ניתן לראות מבעדם את אותם החסדים, כמו שמצינו ביצחק אבינו שכהו עיניו מלראות חסד שבאביו, אחרי שראה מידת הדין שלו, ורק הקדוש ברוך הוא זכר חסדי אביו, שנאמר 'ואהיה עמך ואברכך ... עקב אשר שמע אברהם בקלי' (בראשית כו, ג–ה).

השיבו להם: וכי שכח יצחק חסד אברהם אביו שהשביע את עבדו 'כי אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק' (בראשית כד, ד)?

ענו להם: 'ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה ... לו לאשה' (בראשית כה, כ). 'בקחתו... לו' – שלקחה לעצמו ולא זכר שאותו החסד נעשה לו בזכות אביו, והלך והביאה לתוך אוהל אמו דווקא, ככתוב, 'ויבאה יצחק האהלה שרה אמו' (בראשית כד, סז).

ומשום שלא זכר אותו החסד, בהגיע שעתו של בנו עשיו לישא אשה, לא יצא להביא לו. הלך עשיו ולקח אשה לעצמו שנאמר, 'ויהי עשו בן ארבעים שנה ויקח אשה' (בראשית כו, לד).

רק רבקה לא שכחה, 'ותאמר רבקה אל יצחק ... אם לקח יעקב אשה מבנות חת כאלה מבנות הארץ למה לי חיים' (בראשית כז, מו). עד שציווה יצחק ליעקב 'לא תקח אשה מבנות כנען. קום לך פדנה ארם ביתה בתואל אבי אמך וקח לך משם אשה' (בראשית כח, א–ב).

ומניין שזֵכר חסדי אביו הביא אותו לידי אותו המעשה?

ששלחו לדרכו בברכה 'ואל שדי 'יברך אתך ... ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך לרשתך את ארץ מגריך אשר נתן אלהים לאברהם' (בראשית כח, ג–ד).

הוא שאמרנו, זיכרון חסדים טובים הוא זיכרון חסדי אבות הוא סוד גאולת הבנים!

'זן את העולם כולו בחן בחסד וברחמים' – מתוך ברכת המזון. כמו שלימדונו רבותינו 'על שלושה דברים העולם עומד – משנה, אבות א, ב.